

8

Arduradun politikoek, eragile sozialek eta unibertsitateko adituek esandakoaren kronika.

UDAKO IKASTAROKO MAHAI-INGURUAK

Nerea Azurmendi. Kazetaria

nazurmen@gmail.com

Uxo Anduaga, Soziolinguistika Klusterra

u.anduaga@soziolinguistika.eus

Belen Uranga, Soziolinguistika Klusterra

b.uranga@soziolinguistika.eus

Garikoitz Goikoetxea. Kazetaria

goikoetxea.garikoitz@gmail.com

Euskararen erabilera: egoera, bilakaera eta norabidea, datuen argitan 2017ko EHUko Udako ikastaroan, hiru mahai-inguru egin ziren, gizartearen hiru sektore esanguratsuenetarikoen ekarpenak bildu nahirik: Herri Administrazioako hizkuntza-plangintzarako arduradun politikoak lehenean, EAEko unibertsitatean euskararen eta euskal soziolinguistikaren inguruan lanean ari diren irakasleak bigarrenean, eta, hirugarrenik, gizarte esparruko hiru erakundeetako ordezkariak. Zehazki, honakoak izan ziren mahai-inguruak eta parte-hartzaileak:

— **‘Zertan den euskararen sustapena Euskal Herriko hiru eremu administratiboetan**

- **Miren Dobaran Urrutia** (Hizkuntza Politikarako sailburuordea. Eusko Jaurlaritza), **Mikel Arregi Perez** (Euskarabidea -Euskararen Nafar Institutuko zuzendari kudeatzailea- Nafarroako Gobernu) eta **Mathieu Bergé** (Euskararen Erakunde Publikoko (EEP) ordezkaria).

— **Euskararen erabileraren aktibazioan, zer dago gizarte eragileen esku?**

- **Iker Salaberria Urkizu** (Ildoen koordinatzailea, KONTSEILUA), **Iker Martínez de Lagos Menique** (Komunikazio arduraduna. TOPAGUNEA), **Mertxe Mugika Balanzategi** (Koordinatzaile nagusia. AEK).

— **Euskararen erabilera sustatzeko unibertsitatearen begirada.**

- **Estibalitz Amorrortu Gómez** (Irakaslea. Deustuko Unibertsitatea), **Asier Irizar Mezo** (Irakaslea. Mondragon Unibertsitatea -HUHEZI), eta **Jone Miren Hernández García** (Irakaslea. EHU/UPV).

Mahai-inguru horietan moderatzaile edo antolatzaile izan ziren kazetari eta Soziolinguistika Klusterreko teknikariek osatu dute, mahai-inguruetako ekarpenen ondorengo kronika.

**Aurreneko
urratsetan da
Nafarroan
hizkuntza
politika, oinez
ikasten,
Nafarroako
Gobernuko
Euskarabidearen
zuzendari
kudeatzaile
Mikel Arregiren
hitzetan.**

Euskal Herrian 6 bat puntukoa izan da ezagutzaren igoera azken 25 urteetan, bereziki belaunaldi gazteetan. Nafarroan, %3,4koa izanda, txikiagoa da, baina berez ona da. Nafarroan elebidunak eta elebidun hartzaileak batuta populazioaren %23ra iritsi izanak zenbakiez haragoko garrantzia du, badelako “kopuru nahikoa planifikazio egoki baten bidez ezagutza eta erabilera handitzeko”.

Norabide berean, nor bere erritmoan. ‘Zertan den euskararen sustapena Euskal Herriko hiru eremu administratiboetan’ mahai-ingurua

Nerea Azurmendi

Benjamin Disraeli mihi zorrotzeko politikari britainiarrari egotzi izan zaio “badira gezurrak, gezur itzelak eta estatistika” esaldi biribil eta erabilia. Disraelik XIX. mendean ezagutu zuen estatistika urrun zegoen gaurko zientzia garatutik, jakina. Hala ere, hedabideetako tituluez jabetu den hizkera estatistiko mordoiloaren osagai nagusitzat jo daitezkeen batezbesteko eta portzentaje orokortzaileak ispilu desitxuratzaile izan daitezke, isla izan beharrean, zuzen, tentuz eta arduraz erabiltzen ez badira.

Batez ere aztergaiak izen bakarra baina abizen asko, eta askotarikoak, di-tuenean. Islatu nahi den errealtatea zenbakietara nekez makurtzen diren ñabarduren baldintzapean egoteak ez du errazten egitekoa. Euskal Herriko geografia administratiboaren hiru zutabe instituzional nagusietan euskararen erabilera sustatzeko abian diren hizkuntza politiken nondik norakoak azaltzeko, alderatzeko eta aztertzeo antolatutako mahai-inguruak erakutsi zuen, alegia, 2017an jendarteratu ziren bi ikerketa nagusietan (VI. Inkesta Soziolinguistikoa eta Hizkuntzen Erabileraren VII. Kale-neurketa) horren ugariak diren zenbakiak ezinbestean igaro behar direla, erretratu zintzoa nahi bada, tokian tokiko ezaugarri eta baldintzen araberako zuloak dituzten galbahetatik.

Mahai-inguruan Ipar Euskal Herria ordezkatu Mathieu Bergéki esan zuen nerabearo betean daudela berean hizkuntza politika eta, horrenbestez, euskararen erabileraren sustapen publikoa, nerabearoak berezkoak di-tuen gorabehera guztiekin. Aurreneko urratsetan da Nafarroan hizkuntza politika, oinez ikasten, Nafarroako Gobernuo Euskarabidea -Euskararen Nafar Institutuko zuzendari kudeatzaile Mikel Arregiren hitzetan. Euskal

Autonomia Erkidegoan, non ekainaren 24an beteko diren 20 urte Euskararen Aholku Batzordeak gerora berrikusia izan den ‘Euskara Biziberrietzeko Plan Nagusia’ onartu zuenetik, helduarorako bidean dela esan daiteke. Edo, behintzat, heldutan zer izan nahi duen finkatzeko une erabakigarrian. Miren Dobaran Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politika-rako sailburuak nabarmendu zuen moduan, gauzak berriz pentsatu eta hausnartzeko momentuan, “gaurkoa beste gizarte bat delako”.

Behingoz lurralde guztietan ditu euskarak aldeko sustapen-politika publikoak. Estreinakoz, euskararen hiru eremuetako administrazioak norabide berean lerrokaturik daude; denak aurrera egiteko prest, nor bere erritmoan. Hiru administrazio horietako ordezkariak proposatu zitzaizkien gaien inguruan egindako iruzkinak erakutsi zuten aldibereko hiru arotan bizi dela euskara, esku-hartze publikoari dagokionean bederen; espazio berezitueta ez ezik, denbora desberdinetan. Eta posible dela, hala eta guztiz ere, espazio-denbora desberdinetan elkarrekin jardutea.

Aipatu ikerketek mahai gainean jarri duten datu andana hartzeko eta interpretatzeko moduari eragiten dio, lehenik eta behin, “hirutasun” horrek. Ikuspegi batetik eta testuinguru jakin batean apala edo ez nahikoa izan daitekeena, bestela ikus daiteke ikuspegi eta testuinguru aldatuta.

EMAITZEN AZTERKETA

Mikel Arregiri, esaterako, “positiboak” iruditu zitzaizkion euskararen ezagutzak Nafarroan izan duen hazkundearen berri ematen duten datuak, Euskal Herriko datu orokorrekin alderatuta apalak ematen badute ere. “Euskal Herrian 6 bat puntukoa izan da ezagutzaren igoera azken 25 urteetan, bereziki belaunaldi gazteetan. Nafarroan, %3,4koa izanda, txikiagoa da, baina berez ona da”, esan zuen. Gazteen arteko alde are handiagoak (16-24 adin tartean %32ko hazkundea gertatu da Euskal Herri osoa aintzat hartuta, %15,8koa Nafarroan) ere ez zuen kezkatu, “horiek guztiak, elebidun hartzaileen artean eman den igoera barne, euskalduntze prozesuaren ondorio direlako”. Une honetan, hain zuzen, Nafarroan elebidunak eta elebidun hartzaileak batuta populazioaren %23ra iritsi izanak zenbakiez haragoko garrantzia du, badelako “kopuru nahikoa planifikazio egoki baten bidez ezagutza eta erabilera handitzeko”. Puntu horretan dagoenaren ikuspegitik, ezagutza eta erabilera “bereizteko edo bereiz aztertze” joeraren inguruko hausnarketa partekatu zuen Arregik. Haren ustez, “ezin ditugu bereiz aztertu, bestela badirudi ezagutzan irabazten dena gertatzen dela erabileraren kaltetan. Irabaziak nahi baditugu, ezinbestekoa da ezagutzan irabazten jarraitzea, ezin dugu gauza bat lehenetsi bestearen gainetik”.

Iparraldean, tokian tokiko kontsentsu politiko eta instituzionala eraikitzeko gai izan garez, hasi gara hizkuntza politika publikoaren emaitzak ikusten. Inkestak egiten direnetik lehen aldiz, eten egin da hiztunen galera.

Iparaldeko biztanleen herena hartzen duen BAM (Baiona-Angelu-Miarritze) eremua pairatzen ari den presio demografikoa handia da. Azken urteetan, kanpotik eta euskararik gabe bertaratzen diren gero eta biztanle gehiago erakartzen ditu eremu horrek. Eta hala ere, seme-alabak euskara ikas dezaten nahi dute askok eta askok.

“Txanponaren beste aldean”, alde kezkarrian, euskaldunen tipologia ematen ari den aldaketa jarri zuen Arregik. Euskaldunen %51 erdal elebidunak dira Nafarroan, askotan euskaraz mintzatzeko erraztasun handirik ez dutenak. Ezaugarri horri egotzi zion erabileraren igoera (beheranzko joera etetea ekarri duena, bestalde), ezagutzaren areagotzeari legokiokeena baino apalagoa izatea. “Emaitza gazi-gozoa”, hortaz, “hobetzeko aukera” eta horretarako oinarri sendoa eskaintzen duena.

Emaitzak Ipar Euskal Herriko ikuspegitik aztertzeke orduan, saioan zehar maiz aipatuko zuen “testuingurua” nabarmendu zuen Mathieu Bergék: bertako hizkuntza politikaren gaztetasuna eta euskararen egoera juridiko gutziz desegokia. “Frantziako Errepublikak ez du inolako anbiziorik hizkuntza aniztasunari dagokionez. Hala ere, tokian tokiko kontsentsu politiko eta instituzionala eraikitzeke gai izan garenez, hasi gara hizkuntza politika publikoaren emaitzak ikusten. Inkestak egiten direnetik lehen aldiz, eten egin da hiztunen galera. Irabazi txiki bat ere badago elebidun pasiboen multzoan. Aurreneko bost inkestak etengabeko galera egiaztatzeraz mugatu dira. Seigarrenak beste mezu bat ekarri du, eta adierazi du batez ere gazteen artean, 19-24 urte bitartekoetan bereziki, egonkortzen ari dela susperraldia”.

Ezagutzari dagokio susperraldia, jakina, erabilerak behera egin baitu Iparaldean. Ez da horrelakorik gertatu Nafarroa Beherean eta Zuberoan, gora egin baitu lurralde erabilerak, baina biztanleriaren banaketa desorekatuaren ondorioz, batez bestekoak irentsi egin du barrualdeko eskualdeetan gertatu den igoera. Erabileraren puntu bateko jaitsierak bi zergati nagusi ditu, Bergéren ustez. Batetik, Iparaldeko biztanleen herena hartzen duen BAM (Baiona-Angelu-Miarritze) eremua pairatzen ari den presio demografikoa handia. Azken urteetan, kanpotik eta euskararik gabe bertaratzen diren gero eta biztanle gehiago erakartzen ditu eremu horrek. “Lortu dugun kontsentsuari esker, bat datoz hizkuntza politikarekin, eta seme-alabak euskara ikas dezaten nahi dute” nabarmendu zuen Bergék. Epe ertain eta luzera, hortik etor daiteke joeraren zuzenketa, baina oraingoz kontrako eragina izan du fenomenoak. Bigarren arazoa “hizkuntza politikaren izaera bertikala” da, euskararen gainerako lurraldeetan ez bezala udalak kanpo uzten dituenak. Iparaldean dauden 138 udaletatik hiruk baino ez dute erabileraz sustatzeko horren garrantzitsua den udalerrri mailako hizkuntza politikarik: Hendaiak, Miarritzek eta Baionak. Maila horretan eragitea ezin bestekotzat jo zuen Mathieu Bergék erabileran jauzia egiteko.

Miren Dobaran Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako sailburuordeak, berriz, ikuspegi-aldaketa proposatu zuen: euskararen erabileraren

inguruan “ematen ari diren mezu negatiboegiak euskal hiztun berriek, egiten ari diren ahaleginagatik, merezi duten aintzatespen” bilakatzea. Azken urteetan euskaldundu diren pertsonak, “batzuk hezkuntza sistemari esker, beste batzuk euskaltegietan”, egin duten esfortzua izan zuen gogoan. Batez ere euskaldun dentsitate txikiena duten lehen eta bigarren gune soziolinguistikoetakoak, horietan baita nabarmenena goranzko joera. “Bilbo, Bilbo Handiko eta Uribe Kostako herri askotan ahalegin handi bat egiten ari dira egunean-egunean, horregatik zor zaie begirunea, eta horregatik ez da behar mezu katastrofistarik”, esan zuen Miren Dobaranek

Datu pozgarria “zailtasun asko izan arren hiztun berri horiek euskara erabilteko egiten duten ahalegina” izanik, kezken artean nagusia “agertoki berria, behin eta berriz aipatu den paradigma berri hori, hiztun berriarena” da Dobaranentzat. “Neronek ikastola batean izan ditudan 2.000 ikasleetan hiztun berriak ziren gehienak. Ez daukate inolako transmisiorik etxean, euskara eta euskal kultura ikastolan transmititu zaie, eta aukera gutxi dute euren inguru hurbilean euskaraz hitz egiteko. Hori da gure hiztun berria, eta horrela ulertu behar da ezagutzan eta erabileran ez joatea erritmo berdinean. Argi dago gutxitasun horretatik abiatuta aurrera egin behar dugula, jakinda ere hiztun berri horiek ez dituztela bakarrik baliatzen bi hizkuntza, eleaniztunak baitira txikitandik. Ingelesezko hainbat eta hainbat produktu kontsumitzen dituzte, eta ikastetxean ere normaltasunez ematen dituzte ‘science’ eta ‘sport’ ingelesez. Lengua castellana gaztelaniaz ematen dutela kontuan hartuta, zer gelditzen da euskararentzat?”. “Hori izango da aurrerantzean ere gure errealtatea eta, horrenbestez, ardura nagusia da zelan eragin hiztun berri hauengan.”

EUSKARAREN SUSTAPENA, HIZKUNTZA POLITIKAK

I Abiapuntu objektibo (eta subjektiboak) horren diferenteak izanik, nahitaez behar zuten desberdinak galdera nagusiari –zertan da euskararen sustapena?- emandako erantzunak. Miren Dobaranen ustez, EAEk une honetan behar du “ikerketan oinarritutako hizkuntza politika berritzailea”. Eragingo duena, esaterako, euskera ikasi gabe eroso bizi diren horiengan: “Euren seme-alabak bidali dituzte D eredura, egin dute egin beharrekoa, eta jarraitzen dute euskaldundu gabe. Hizkuntza politika berri bat behar da horiek erosotasun egoera horretatik ateratzeko, euskaltegietara erakartzeko eta, horrela, erabileran eragiteko”.

Lehentasunezkoa da, Dobaranen ustez, “hiztun berri” horien behar eta kezkei erantzun egokiak ematea. “Euskaldun hiztun berri askok euskaldun sentitu nahi dute, baina ez dira sentitzen benetako euskaldun. Askotan, euskaldun zaharrek ere ez dituzte euskalduntzat hartzen, ez dute

Hiztun berrien behar eta kezkei erantzun egokiak eman behar zaie. Euskaldun hiztun berri askok euskaldun sentitu nahi dute, baina ez dira sentitzen benetako euskaldun. Askotan, euskaldun zaharrek ere ez dituzte euskalduntzat hartzen, ez dute haiekin euskaraz hitz egiten”.

Zelan erakarriko ditugu euskarara? Zelan eragin behar da? Ze eratako hizkuntza politika behar dugu hori guztia zuzentzeko? Erakarri ditugu D eredura, ikasi dute euskaraz, eta orain jarri behar ditugu hitz egiten. Berriz pentsatu behar dugu hizkuntza politika, beste gizarte batean gaudelako.

Iparaldean, ez naiz (M. Bergé) konkurrentzia politikoaren beldur, denok egiten baitugu bat euskararen sustapenarekin, baina badiot beldur konkurrentzia instituzionalari. Horrenbestez, aurreneko erronka da politika publikoak ondo artikulatzea maila desberdinen artean". Beste erronka da eragileen profesionalizatzea.

haiekin euskaraz hitz egiten", gogoratu zuen. "Zelan erakarriko ditugu euskarara? Zelan eragin behar da? Ze eratako hizkuntza politika behar dugu hori guztia zuzentzeko?". Bada, "berria, berritzailea, ikerketan oinarritua. Erakarri ditugu D eredura, ikasi dute euskaraz, eta orain jarri behar ditugu hitz egiten. Berriz pentsatu behar dugu hizkuntza politika, beste gizarte batean gaudelako, globalizazioak eragin izugarria duen gizarte eleaniztunean", esan zuen.

Hizkuntza politika berri hori irudikatu eta zehazteko "irudimena eduki behar dugu, eta ikerketa asko egin behar da. Probatu, eta erratzen bagara beste bide batetik jo", adierazi zuen. Hasita dauden bideetan aurrera egiteari utzi gabe, jakina. Miren Dobaranek berretsi zuen "2020an legealdia amaitu baino lehen, ahal bada lehenago, B2ra arteko doakotasuna lortzea" dela Jaurlaritzaren asmoa eta, oro har, "oztopoak kentzea, erraztasunak ematea eta metodologietan ere aldaketak egitea, bai hezkuntzan eta bai helduen euskalduntzean, erabilerari begira jartzeko". Zeren eta berrikuntza eta ikerketa behar direla aldarrikatzeak ez baitu esan nahi inondik ere, Dobaran sailburuordearen ustez, egungo hizkuntza politika eredia krisian dagoenik...

Nafarroan ere ez dago krisian hizkuntza politika. "Gure krisia aldez aurretik gertatu den prozesua izan da –gogoratu zuen Mikel Arregik-, ez oraingoa... Duela bi urte krisi horren amaiera iritsi zelako dauzkagu hain justu aurrean erronka potoloak. Hizkuntza politikaren inguruan definizio berriak landu eta garatu behar ditugu, 25 urte beranduago iritsi delako Nafarroa euskararen aldeko hizkuntza politika bat garatzera". Orain bi urte Foru Erkidego mailan bederen ia hutsetik abiatuta, 2017ko urtarrilaren 25ean onartu zuen Nafarroako Gobernuak 'Euskararen Plan Estrategikoa 2016-2019'. Arregik nabarmendu zuen "parte-hartze prozesu baten eta dinamika nahiko interesgarri baten barruan" definitu zela zazpi ardatz nagusi dituen plana. Erabilera, ezagutza, administrazio publikoan erakargarritasuna eta prestigioa, alde ekonomikoa eta araugintza aintzat hartzen dituen plana elkarlanean ondu bazen, horretan oinarritutako "hizkuntza politika eraginkorra" gauzatzeko eta garatzeko ere arlo desberdinetako eragileen parte-hartzea hobesten ari dira, asko baitira aintzat hartu behar diren eremuak: helduen euskalduntzea, aisialdia, teknologia berriak, hedabideak, arnasmuneak... Azken horiei dagokienez, ez zuen ahaztu Nafarroako eremu euskaldunean egin den lan handia, udal eta mankomunitateek erein, landu eta zaindu baitute urtetan gobernuak zeharo utzitako arloa. "Garrantzi berezia eman nahi diogu arnasmuneetako egoerari. Gai horri ez diogu oraindik heldu, baina helduko diogu, hainbat mailatan", aurreratu zuen.

Iparraldean, aldiz, krisi betean dago hizkuntza politika: hazkunde krisian. “Gaztea da gure hizkuntza politika, oraintsu sartu da nerabezaroan, ez gara iritsi helduarora”, esan zuen Mathieu Bergék. Eta adoleszentiak berezkoa du frustrazio-arriskua. Kasurako, euskarazko irakaskuntzan sumatzen duena. “Lortu dugun kontsentsu sozialari esker, euskarazko irakaskuntzaren eskaera handia da, bai sare publiko elebidunean, bai ikastoletako murgiltze eredian, bai ikastetxe profesionaletan. Beraz, badugu borondate politikoa, badugu gizartearen eskaera, baina irakasleak falta zaizkigu. Iparraldean ez daukagu eskaerari erantzuteko adina irakasle sortzeko gaitasunik. Deialdia Hegoaldera zabaldu arren, ezinezkoa izan da eskola publikoan modu esperimentalean zabaldu nahi ziren murgiltze eredu gela denak irekitzea. Behar ziren 15 irakasleetatik hiru baino ez genituen lortu”, esan zuen.

Nahiz eta nerabezaro aldabera ez izan munta handiko erabakiak hartzeko unerik aproposena, Iparraldean aldi berean suertatu dira aro gorabeheratsu hori eta euskarari dagokionez “historikoa eta estrategikoa” izan daitekeen momentua. Kinka zeharo berezi horretan ezinbestekoa da, Mathieu Bergéren ustez, “modu ahalik eta koordinatu eta eraginkorrean jartzea lanean udalak, lehendik diharduen Euskararen Erakunde Publikoa eta hizkuntza politikaren arloko eskumenak dituen Euskal Hirigune Elkargoa. Une historiko honek hizkuntza politikaren ardatz berriak garatzeko aukera ematen digu. Ez gaitezen erratu ardurak eragile desberdinen artean banatzeko orduan. Ez naiz konkurrentzia politikoaren beldur, denok egiten baitugu bat euskararen sustapenarekin, baina badiot beldur konkurrentzia instituzionalari. Horrenbestez, aurreneko erronka da politika publikoak ondo artikulatzea maila desberdinen artean”.

Euskararen Erakunde Publikoko buru gisa emandako boladak ikuspegia aldatu ziola aitortu zuen Bergék. Hasiera batean uste zuen “gauza izango ginela, inguruan sumatzen nuen energia horrekin guztiarekin, hizkuntza politika eraginkorra eraikitzeko. Eraginkorrak gara, baina oraindik ere gehiegitan egin behar dugu brikolaje instituzionala eta brikolaje ekonomikoa hizkuntza politika garatzeko, Frantziako Estatuari -utzikeria eta ezjakintasunagatik batik bat, nire ustez- ez zaizkiolako axola hizkuntza aniztasuna eta nazio mailako hizkuntza politika. Presidentetzarako hauteskundeak iristen direnean beti sortzen da Eurokartaren gaia, baina ez du sekula aurrera egiten, inork ez duelako eramaten estatu mailara tokian tokiko hizkuntzen afera. Eta maila horretako eztabaida politikoa behar da Frantzian, frantsesa ez besteko hizkuntzei dagokienez XXI. mendeko Errepublikak ezin duelako izan XIX. mendekoaren ikuspegi jakobino bera”.

**Euskararen
lurraldeetako
administrazioek
badute, behingoz
eta aurrenekoz,
elkarrekin
jarduteko marko
bat: Eusko
Jaurlaritzak,
Nafarroako
Gobernuak eta
Iparraldeko
Euskararen
Erakunde
Publikoak EEP
sinatutako
euskara
sustatzeko
hitzarmena.**

**Hitzarmen
horren bitartez,
lehendik
hasitako
lankidetzari,
orain eman zaion
forma. “Ikusita,
gainera, denok
sinesten dugula
proiektuan (EJ,
Euskarabide,
EEP)
aurrerapausoak
nabarmenak
izango dira
finkatutako ildo
eta arloetan.**

“Historikoki 12 urteko nerabea” den Ipar Euskal Herriko hizkuntza politikaren beste erronka bat da “eragileen profesionalizazioa. Militantziak ematen duen energiaren aritu dira, eta ari dira, elkarteetako kideak. Profesionalizazioa areagotzen doa horien artean, baina beste urrats bat egin behar da, eta EEP horretan lagundu behar die sektore guztietako eragileei”. Horrek eredu ekonomiko berri bat abiaraztea eskatzen du, Bergéren aburuz, administrazio guztiek har dezaten euren gain dagokien ardura. Mathieu Bergék euskararen sustapenera bideratutako baliabide ekonomikoen zeharkako izaera defenditu zuen, ohi duenez. Ikastetxeak eraikitzeke aurrekontu orokorretik 7 milioi euro lortu dituen Seaskaren Etxepare lizeoaren adibidea erabili zuen adierazteko eraginkorragoa dela euskarak bultzada behar duen sektore desberdinetako aurrekontu arruntak baliatzea, berariazko diru-sailak lortzen saiatzea baino. Horrek ahalbidetuko luke, besteak beste, erakunde bakoitzak bere eskumen eta baliabideak ustiatzea euskararen aurrerabiderako, EEPk bere gain hartuz gainerako eragile sozial eta instituzionalak osatzen duten “orkestraren zuzendari rola”.

ELKARLANA

Esan daiteke elkarlan zintzoan sakontzea eskatzen duten estrategia horretan, onuragarria izango dela Mathieu Bergék usu aipatu zuen adostasun sozial eta politikoa nagusi den abagunea. EAEn ere, lankidetzaren giroa da nagusi azkenaldian euskalgintza sozialaren eta instituzionalaren arteko harremanetan. Elkarlana da “naturala”, Miren Dobaranen hitzetan: “Gure taldeak elkarlana modu naturalean ulertzen du. Askotan sartuko dugu hanka, baina gauza berriak egin behar ditugu, arriskatu egin behar dugu. Zelan ez gara ba elkartuko eta elkarrekin gauzak egin? Berdin UEMArekin, berdin Topagunearekin, berdin ikastolekin, guztiekin... Ez dakigu beste era batera lan egiten. Ni euskalgintzako arlo guztietan ibili naiz, eta badakit arlo bakoitzean nork dakien. Hortaz, askotan desadostasunak izango badira ere, haiekin eseri behar dugu proiektuak aurrera ateratzeko”. Adibide zehatz ugari aipatu zituen, hala nola Foru Aldundien esku dagoen eskola kirola euskalduntzeko ahalegin partekatuak; Euskal Wikilarien Elkartearekin duten egitasmoa “euskarazko wikipedia aberastean jarraitzeko”; aisialdian eta udalekueetan sektoreko eragileekin probatzen ari diren formatu berriak; arnaguneek dituzten arazoei aurre egiteko UEMArekin ezagutza eta eskarmentua baliatzea...

Hizkuntza Politika gaietarako Herri Aginteen Koordinaziorako Batzordeak (HAKOBA) elkarrekin aritzeko orduan duen garrantzia nabarmendu zuen halaber Miren Dobaranek. Eusko Jaurlaritzak, EAeko hiru lurraldeetako aldundiak eta hiru hiriburuetako udalak, EUDELeke eta UEMAK

osaten duten organoak ahalbidetzen du “hizkuntza politika koordinatu bat egitea, eta batek egiten duena beste erakundeetara zabaltzea, adostasun handi batean oinarrituta betiere”.

“Nafarroan lankidetzaren inguruan esango nuke aldaketa prozesuan gaudela”, adierazi zuen Mikel Arregik. Horren lekuko izan da askoren artean landutako Euskararen Plan Estrategikoa. “Dokumentu nahiko adostua da, baina oraindik ere badaude inertziak administrazioan, zaila da gauzak eta ohiturak aldatzea. Orain arte saiatu gara gehienbat gizarte eragileentzako laguntzak berreskuratzen eta, alde horretatik, gizarte eragileei begira modu nahiko pasiboan egin dugu lan. Aurrera begira, erakunde oso formala izan den Euskararen Nafar Kontseiluaren egitura aldatu nahi duguⁱⁱ. Orain arte 22 kide ditu, aurrerantzean 35 izango ditu, eta euskararen aldeko politikak garatzen dituzten elkarteak bi kide izan beharrean zazpi izango dituzte. Horrez gain, erakundearen funtzionamendua aldatuko dugu, gizarte eragile gehiagok izan dezaten parte hartzeko aukera. Hiru batzorde martxan jartzea aurreikusten dugu. Bat, helduen euskalduntzeari buruzkoa, eta bigarrena lege markoaren inguruko azterketa egingo duena. Gai hori arazotsua denez euskararen ofizialtasuna eremu euskaldunera mugatuta dagoen Nafarroan, eta alderdi politikoen artean adostasunik ez dagoenez, foro hori iruditu zaigu lanketa-gune interesgarria. Hirugarren batzordean, hedabideen garrantzia kontuan hartuta, aztertuko digu nolako elkarlana garatu dezakegun sektorearekin. Momentu honetan ez daukagu gaitasunik eraldaketa handiagoa egiteko. Aldaketarako aukera egon badago. Denborak esango digu konplizitateak-eta nola gauzatzen diren”.

ADMINISTRAZIOEN ARTEKO HITZARMENA

I Euskararen sustapena ahalbidetu eta bizkortu ditzaketen politika publikoak garatzeko orduan testuinguruak, abiapuntuak, eskumenek, legezko egoerak eta beste hainbat faktorek duten eragina saihetsezina den arren, baditu behingoz euskarak bere aurrerabidearekin konprometitutako erakundeak lurralde guztietan. Eta lurralde horietako administrazioek badute, behingoz eta aurrenekoz, elkarrekin jardutea ahalbidetzen dien marko bat: Eusko Jaurlaritzak, Nafarroako Gobernuak eta Iparraldeko Euskararen Erakunde Publikoak EEP sinatutako euskara sustatzeko hitzarmena. Lankidetzaren tekniko bost esparru ezartzen dituen akordioa 2017ko uztailearen 3an sinatu zuten Iruñean Nafarroako Gobernuak Herriarrekiko eta Erakundeekiko Harremanetako kontseilari Ana Ollok; Eusko Jaurlaritzako Kultura eta Hizkuntza Politikako sailburu Bingen Zupiriak eta artean EEPko lehendakari zen Mathieu Bergék.

Euskarak azken hogeita bost urteotan irabazi dituen 200 mila hiztun berrien gaia aztertu dute Deustuko Unibertsitatean egindako ikerketa batean. Hiztun horietako askok euskaraz hitz egiteko erraztasunik izan ez arren (gaitasun-mailako mugak), edo jatorrizko euskaldunekin (etxean ikasi dutenak) hitz egiteko aukera handirik izan ez arren, euskaraz egin, hitz egiten dute.

**Interesgarria
izango litzateke
populazio
euskaldun
berriaren
hizkuntza-
identitatearen -
edo identitateen-
gaineko
ekarpenak
kontuan hartzea.**

Hitzarmenaz aritzerakoan, hitz bera egon zen hiru mahaikideen ahotan: historikoa. “Mugaz gaindiko hizkuntza politika amankomunean inportanteena da ze konpromiso dagoen, eta ze borondate dugun lauzpabost puntu horietan aurrera egiteko”, azaldu zuen Miren Dobaranek, eta urrats zehatzak aipatu zituen, hala nola “helduen euskalduntze eta alfabetatzean ditugun desajusteak ajustatzen joatea, curriculum, fitxak eta gainerakoak bateratuz” edo “sustapenaren arloan Topagunearekin lortutako akordioa”. “Horrelako aktibazio programa bat bakoitzak bere neurrian, ahal duen lekuetan eta dituen baliabideekin Euskal Herri osoan martxan jartzea ikagarraria da. Hitzarmenaren beste puntuak pixka bat atzetik doaz, baina gure artean hurbiltasun handia dago, eta laster ikusiko ditugu hitzarmen horrek ekarriko dituen lorpenak”, adierazi zuen.

Mathieu Bergék lehendik ere abian ziren egitasmo partekatuak eta trukeak aipatu zituen, “elkarrekiko eta bakoitzaren errealitate sozial, politiko eta juridikoekiko errespetuan oinarrituak” horiek ere. Bergéren ustez, “hizkuntza politika Europa mailako markoan kokatu ahal izatea” da hitzarmenaren onura nagusietakoa. “Euroeskualdeak hizkuntza politikarako funtsak mobilizatzeko aukera emango ditu. Arlo horretan, erronka da Akitania Berria, Euskadi eta Nafarroa ados jartzea, POCTEFA programa europarreko 2020-2026 Egitasmo Operatiboan hizkuntza politikarako aurrekontu-ildo bat ezar dadin lortzeko. Pirinioetako gainerako komunitateekin ere adostu beharko litzateke, baina apustu estrategikoa da”.

“Lehendik ere ari ginen lankidetzan, baina ez orain eman zaion forman”, berretsi zuen Mikel Arregik. “Ikusita, gainera, denok sinesten dugula proiektuan, uste dut aurrerapausoak nabarmenak izango direla finkatu ditugun ildo eta arloetan. Horrez gain, gogoetarako ildo berriak irekiko ditugu, eta bakoitzak esperientzia desberdinak dituenek, horien trukaketa aberatsa izango da guztiontzat”.

• • •

OHARRAK

1. 2016ko martxotik 2017ko uztaileira bitartean Euskararen Erakunde Publikoko lehendakari izan zen. Frantziar estatua, Akitania Berria eskualdea, Pirineo-Atlantikoetako departamendua eta Euskal Hirigune Elkargoa biltzen dituen Office Public de la Langue Basque-Euskararen Erakunde Publikoaren presidentetza txandaka hartzen dute lau erakundeek. Eskualdearen izenean hautatua izan zen Bergéren tokia Elkargoa ordezkatzeko duen Beñat Arrabitek hartu zuen 2017ko uztailean, mahai-ingurua egin baino egun batzuk lehenago. Arrabit bera da, 2017ko otsailaz geroztik Euskal Hirigune Elkargoko (EHE) hizkuntza politika arduraduna.
2. Nafarroako Gobernuak 2017ko irailaren 6an onartu zuen Euskararen Nafar Kontseiluaren araudi berria.

“Euskararen erabilera sustatzeko unibertsitatearen begirada” mahai-ingurua

Uxoa Anduaga eta Belen Uranga

EHU-ko 2017ko Udako Ikastaroetan antolatutako *Euskararen erabilera: egoera, bilakaera eta norabidea, datuen argitan* ikastaroan, unibertsitateetatik egin daitekeen irakurketa aztertzeke mahai-inguru berezitu bat antolatu zen. Bertan, Ana Urkizaren gidaritzapean, honakoak izan dira parte hartu zuten irakasleak: Euskal Herriko Unibertsitateko Jone Miren Hernández (Hezkuntza, Filosofia eta Antropologia Fakultatea), Mondragon Unibertsitateko Asier Irizar (Humanitate eta Hezkuntza Zientzien Fakultatea – HUIHEZI) eta Deustuko Unibertsitateko Estibaliz Amorrortu (Gizarte eta Giza Zientzien Fakultatea).

Abiapuntuan, **Estibalitz Amorrortu irakasleak** Deustuko Unibertsitatean egin duten ikerketa baten emaitzen ikuspegitik planteatu zuen bere azalpena. Ikerketa horretan aztertu dena euskarak azken hogeita bost urteotan irabazi dituen 200 mila hiztun berrien gaia izan da. Informazio orokorra biltzeaz gain, euskararen hiztun berri horien bizipenak, hizkuntzarekiko dituzten jarrerak eta euskaraz aritzeko sortzen zaizkien aukerak eta zailtasunak aztertu dituzte. Jakin da, esate baterako, hiztun horietako askok euskaraz hitz egiteko erraztasunik izan ez arren (gaitasun-mailako mugak), edo jatorrizko euskaldunekin (etxean ikasi dutenak) hitz egiteko aukera handirik izan ez arren, euskaraz egin, hitz egiten dutela. Beraz, irakurketa positiboa egitea komenigarria dela iritzi dio. Alegia, nahiz eta Kale-neurketan agertzen diren azken datuek aditzera ematen duten erabilera orokorrak behera egin duela, kontuan izan behar da hori ez dela harriztekoa, egun dugun egoera soziolinguistikoa aintzat hartuta. Horrek ez du esan nahi, halere, konformatu behar dugunik.

Halere, ikuspegi orokorrean arreta jarri ezker, egia da ezinbestean fokua hiztun berriengana joaten dela, izan ere, populazioaren parte oso garrantzizkoa da; eurak euskararen biziberritze-prozesuan ezinbestekoak dira, eta euren jarrerak eta hizkuntza-erabakiak estrategikoak. Eta, jada bada-kigu populazio hori aldaketak ekartzen ari dela euskaldunen populazio orokorrari. Esate baterako, interesgarria izango litzateke -akaso iradokizun

%52k gaztelaniaz euskaraz baino gehiagotan.

Aldiz, %20k euskaraz erdaraz bezainbeste egiten duela aitortzen du; %8k euskaraz gaztelaniaz baino gehiago eta %1,8k beti (ia) euskaraz.

Garrantzia berezia du euskara erabiltzeko aukerak eta sareak izatea. Ez dira euskaldun gutxi norekin hitz egin ez dutela adierazten dutenak! Garrantzia berezia du euskararekiko hiztunak duen kontzientzia, konpromisoa, atxikimendua, eta jarrera erreaktiboa edo proaktiboa.

moduan- populazio euskaldun berriaren hizkuntza-identitatearen -edo identitateen- gaineko ekarpenak kontuan hartzea.

Aipatzen ari garen ikerketan Ane Ortegak, Jaky Urlak eta Jone Goirigoi-zarrrik parte hartu dute Estibaliz Amorrorturekin batera, eta, esan bezala, *Hiztun berriak eta euren bizipenak* dira ikergai nagusia. Ikertze-lagina euskaraz ongi hitz egiten duten 18-55 urte bitarte dituzten lagunek osatu dute, eta metodologikoki bi alderdi izan ditu: lehenengoan, eztabaidatalde eta elkarrizketa bideratuen bitartez, hiztun berrien esperientziak ezagutu, jarrerak identifikatu eta euskara erabiltzeko zailtasunak zeintzuk diren identifikatu nahi izan da. Bigarreanean, aurrekotik eratorritako gai garrantzitsuenen inguruko inkesta kuantitatiboa egin da, EAE mailako lagin nahiko esanguratsu bati berariaz prestatuturiko galdetegi pasata.

Ikerketa horren arabera, euskararen eguneroko erabilerari dagokionean honako ezaugarriak aipa daitezke:

- Euskaldun berri askok euskaraz oso gutxitan hitz egiten du: %18ak ia beti gaztelaniaz egiten du eta %52k gaztelaniaz euskaraz baino gehiagotan.
- Aldiz, %20k euskaraz erdaraz bezainbeste egiten duela aitortzen du; %8k euskaraz gaztelaniaz baino gehiago eta %1,8k beti (ia) euskaraz.

Baina zein dira euskararen erabilera hori azaltzen duten arrazoiak? Zein dira gakoak? Honakoak dira ikertzaileek ondorioztatu dituzten ideia nagusiak:

1. Garrantzia berezia du euskara erabiltzeko aukerak eta sareak izatea. Ez dira euskaldun gutxi norekin hitz egin ez dutela adierazten dutenak! Beraz, testuinguru soziolinguistikoak eta sare sozialak euskararen erabileraren baldintza determinatzaileak dira.
2. Hizkuntza-ohiturek ere pisu berezia dute. Izan ere, harreman-hizkuntza gaztelaniaz abiatuz gero, ondoren aldatzea ez da erraza izaten.
3. Euskaraz hitz egiteko gaitasun-mailak zeresan handia du hiztunak euskaraz hitz egin dezan. Ez da soilik gaitasun formala behar dena; hiztunak behar dituen erregistro guztietan erabiltzeko egokia izan behar du ikasi duen hizkuntzak, esate baterako, hurbileko elkarrizketetarako.
4. Garrantzia berezia du euskararekiko hiztunak duen kontzientzia, konpromisoa, atxikimendua, eta jarrera erreaktiboa edo proaktiboa. Ikerketak erakutsi du kontzientzia-mota desberdinak daudela hiztun berrien artean (eta ziur asko baita gainerakoan artean ere!), ez baita gauza bera, esate baterako, umeak euskaraz egin dezaten ahalegina

egitea, edo beste maila bateko konpromisoekiko aldeko posiziona-
mendua hartzea.

5. Hiztunaren autokontzeptua edo hizkuntza-identitatearen gaia modu berezian azpimarratuta agertu da ikerketan. Hiztun berri iza-
teak duen pisua edo balioa hiztun horrengan berebiziko garrantzia duela agerian jarri da, alegia, hiztun legitimo edo *zerbait falta izanaren sentimendua* izateak modu batera edo bestera baldintzatzen du hiztuna euskaraz aritzeko orduan.

Beraz, hiztun berriek euskaraz hitz egiteko gako esanguratsuak baldin badira horiek, pentsa daiteke horietan eraginez, neurri batean behintzat, erabiltzeko aukerak handituko direla. Horrela, honako puntuetan ahale-
gintzea garrantzizkoa izan daiteke:

1. Interbentzio-plangintzak neurri berezituetan egin behar dira. Komeni da talde txikien diagnosia egin eta horien araberrako plangintzak helburu egokituekin prestatzea. Aspaldi dakigu Barakaldo eta Bermeo ez direla soziolinguistikoki ingurune berdinak (euskaldunen dentsitate oso desberdinak dituztelako), baina kontuan izan behar da baita ere, euskaldun-dentsitate antzekoa duten udalerrietan ere aniztasun oso handia dagoela. Esate baterako, ez da soziolinguistikoki gauza bera Bermeo eta Gernika. Beraz, tokian tokiko diagnosiak eta plangintza egokituak egitea ezinbestekoa dirudi.

2. Hizkuntza-helburuak ezarri behar dira, eta betetzen diren edo ez jakiteko jarraipena egin. Eta, jakina, jarduera bereziek egin behar dira horiek bete daitezen.

3. *Harreman-hizkuntza aldatzea zaila da* ideologia oso barneratua dago hiztun berri eta zaharren artean. Eta, jakin badakigu, *aldaketa oso posible dela*. Beraz, *ideia hori neutralizatzeko neurriak hartzea garrantzizkoa da*, marketing- eta harreman-mailan. Izan ere, denok aldatzen dugu harreman-hizkuntza norbaitekin noizbait. Hiztun berri eta umeen kasuan lortu beharko litzateke gutxienez, harreman-hizkuntza ez dadila bakarra izan.

4. Asertibitatea eta jarrera proaktiboa sustatzeko -alegia norberak hautua egitea- neurriak hartzea interesgarria izango litzateke.

5. Gazteek zer egiten duten horretan jartzen dugu fokua gehien, baina horrez gain, umeei ere begiratu behar zaie. Horiek etorkizuneko gazte eta helduak dira, eta askotan ez gara konturatzen euren hizkuntza-portaerek duten garrantziaz.

6. Berezi azpimarratu behar da euskaldun natibo eta ez natiboen arteko banaketa ez indartzearen garrantzia, euskaldun zahar eta berrien arteko bereizketa ez sakontzea, alegia. Kontzientzia oso argia

**Harreman-
hizkuntza
aldatzea zaila da
ideologia oso
barneratua dago
hiztun berri eta
zaharren artean.
Eta, jakin
badakigu,
aldaketa oso
posible dela.
Beraz, ideia hori
neutralizatzeko
neurriak hartzea
garrantzizkoa da**

**HUHEZIn egin
zen kale-
neurketa.
Jasotako
emaitzak aurrez
zegoen
pertzepzioa
berretsi zuen.
Ikusi zen espazio
ez formaletan eta
ikasleak haien
artean dauden
tokietan,
euskararen
erabilera
ezagutza baino
baxuagoa dela
(%62koa).**

izan behar da euskal hiztun-mota desberdinak daudela, eta, ondorioz, euskararen erabilerearen sustapena egiteko denei eman behar zaiela balioa, guztiak hartu behar direla kontuan.

Asier Irizar irakasleak jarraipena eman dio gaiari, Mondragon Unibertsitateko HUHEZI fakultatean sortutako ezagutzaren ekarpena egiteko. Bere ikuspegitik, euskaldun bezala garenaren inguruan pentsatu behar da, alegia, zer garen, non gauden eta norantz goazen, eta hori guztia testu-inguratu. Horretarako, HUHEZIk egindako ikerketarako ibilbidearen berri eman du ondoren. HUHEZI 1976. urtean sortu zen euskal hezkuntza-sisteman arituko ziren profesionalak (irakasleak) euskaraz presatzeko helburuarekin. Kontuan izan behar da 1977an euskal hezkuntza-sisteman euskaraz irakasteko gai ziren irakasleen kopurua ez zela %5era iristen. Gaur egun, ordea, ia %90ekoa da.

HUHEZIk hiru gradu eskaintzen ditu gaur egun: *Haur Hezkuntza*, *Lehen Hezkuntza* eta *Ikus-Entzunezko Komunikazioa*. Fakultateak sortze beretik du euskaltasunarekin lotura estua, eta, hizkuntza erdigunean kokatzen duten graduak eskaintzen ditu, Aretxabaletako eta Eskoriatzako bi campusetan. Urtero, 900 inguru ikasle matrikulatzen dira bertan.

Horrela bada, esan daiteke euskararen presentziari dagokionean HUHEZI ez dela gizartearen isla. HUHEZI osatzen duten guztiak euskaraz hitz egiten dakite, eta bertan ikasle zein langile izateko euskara jakin behar da. Horrek, jakina, gizartearekiko diferentzia nabarmena markatzen du.

HUHEZIn definizioan bertan kokatzen da euskal zaletasuna. Horrez gain, aipagarria da Mondragon taldean dauden enpresa guztiek bezala euskara-batzordea duela, non ikasle eta langileek parte hartzen duten. Beraz, egoera oso euskararen aldekoa da, ia-ia ideala. Halere, 2009rako susmoa bazegoen euskararen erabilera, baldintza horietan espero zitekeena baino nabarmen txikiagoa zela, eta, beraz, pertzepzio horrekin kezaturik ikerketari ekin zioten.

Soziolinguistika Klusterrak espazio sozialetan erabiltzen duen kaleko hizkuntzen erabilera neurtzeko metodologia ber-bera erabiliz, egin zen ikerketa hori (kale-neurketa). Eta jasotako emaitzak aurrez zegoen pertzepzioa berretsi zuen. Ikusi zen espazio ez formaletan, alegia, arlo edo espazio kurrikularretatik kanpo dauden horietan eta ikasleak haien artean dauden tokietan, euskararen erabilera %62koa zela (emaitza kuantitatiboa). Horrez gain, ikusi zen euskararen ezagutza bermatuta izan arren, ikasleek lan-esparrutik kanpoko erabilerarako duten euskara-gaitasuna nahiko mugatua dela (emaitza kualitatiboa).

Emaitzaren ondorioz, *Landuizu* izeneko tresna bat prestatu eta abian jarri zen gabezia horiei aurre egiteko. Tresna Moodle plataformatik sortu eta ikasleekin egiten zen kontratu modukoa zen. Bertan, hizkuntzari buruzko zenbait betekizun edota irizpide azaltzen ziren, baina irizpide horiek ez zuten inolaz ere derrigorrezkotasunik ezartzen. Hasierako urteetan ikasle gehienek bete zuten kontratua; handik 5 urtera, ordea, kontratuak bere balio guztia galdu zuen, ikasleek derrigorrezko betebeharrak modura hautematen hasi zirelako.

Nolanahi ere, aipagarria da esperientzia hartatik hiru urtera berriz egin zela neurketa, eta erabilera %50ra jaitsi zela, beraz, egoera oso etsigarria gertatu zen.

Aurten, berriro ekin diote ikerketara, lau urteko proiektu berri bat abian jarritz. Lehen mailan matrikulatu diren ikasle guztiak kontuan hartu dira, abiapuntuko euskararen kale-neurketa egiteko. Kasu honetan, datuek erakutsi dute euskararen erabilera %44,8koa dela. Beraz, datua oso deigarria da kontuan izanda unibertso osoa euskalduna dela. Ikerketaren baitan aurreikusi da, gainera, aurten lehen maila egin dutenekin 2. eta 3. mailan interbentzioa egitea.

Lau urteko ikerketaren helburuak honakoak dira:

1. Kudeaketa akademikoan ikasleei begira neurriak hartzeko informazio nahikoa biltzea, jakitun izanik euskara ezagutzeak ez duela berez gaitasun nahikoa bermatzen. Garrantzi berezia izango du, beraz, idatzizko lanketaz gain, ahozkotasunean indar handia jartzeak.
2. Ikas/irakas prozesuetan euskararekiko motibazioetan eragiteko neurriak hartzea. Helburu horri lotuta, azpimarratzekoa da eskolak formazio soziolinguistikoa eskaini eta eman beharko lukeela.
3. Arlo kurrikularrean eta ez kurrikularrean euskal kulturgintzari loturiko ekimenak eskaintzea. Esate baterako, Euskal Kulturgintzaren Transmisioa graduondokoak aurten 6. edizioa du, eta asmoa da graduko ikasleak bertara inkorporatzen joatea.
4. Identitate eraketa prozesuetan euskal kontzientzia soziokulturala eraikitzea.

Egoera interpretatzeko orduan, honako hiru faktore azpimarra daiteke: 1) Estatu nazioaren eragina (izan ere, mende dituen nazio eta identitateen asimilazioa eta ordezkapena dakar); 2) Globalizazio berantiarra (zeinaren bitartez, kultura eta identitateen homogeneizazioa hedatzen den). Bere eraginez, gazteak globalak sentitzen dira eta hiritartasun kontzeptu berdinzale batean murgildu dira; eta 3) migrazio-mugimendu handiak (es-

Aurten berriro ekin diote ikerketara, lau urteko proiektu berri bat abian jarritz. Lehen mailan matrikulatu diren ikasle guztiak kontuan hartu dira, abiapuntuko euskararen kale-neurketa egiteko. Kasu honetan, datuek erakutsi dute euskararen erabilera %44,8koa dela.

**Egoeraren
aurrean hainbat
proposamen egin
daiteke: esate
baterako,
euskalduna
izateko gogoa
piztea komeni da.
Baina ez da
ahaztu behar,
euskaldun
izatearen nahia
identitateari
lotuta dagoela;
ikasleei azaldu
beharko litzaieke
zergatik ikasten
duten euskara.**

parru horretan, ekologia linguistikoaren ekarpenak osagarriak izan daiteke gure proposamenarekin).

Beraz, egoeraren aurrean hainbat proposamen egin daiteke: esate baterako, Joxe Azurmendik eta Maria Anjeles Iztuetak esaten duten bezala, euskalduna izateko gogoa piztea komeni da. Baina ez da ahaztu behar, euskaldun izatearen nahia identitateari lotuta dagoela. Juan Carlos Etxegoien *Xamar*-en hitzak gogora ekarriz, ikasleei azaldu beharko litzaieke zergatik ikasten duten euskara, izan ere, askok inposizio moduan ikusten dute euskara. Baina euskaldun izatearen poz eta gogoa ikasleengan pizteko ardura egon beharko litzateke.

Jone Miren Hernandez-en hitzetan Inkesta Soziolinguistikoak eta Euskal Herriko Kale-Neurketak argitaraturiko datuek fase berri bat abian jartzeko une egokia dela iradokitzen dute. Hala ere, berak dioen modura, ideia hori ez da berria, azken urteetan inpresio hori hedatu baita euskalgintza osoan. Arriskua dago, ordea, inpresio horretan harrapatuta geratzekoa. Agian, irakurketa hori egiteari jada utzi beharko litzaioke. Izan ere, jakina da zerbait egin behar dela, baina, aldi berean, egin behar hori etengabe presente dagoen mamu kaltegarri bat ere bada.

Bere ideia edo ondorio nagusia da gauzak ez direla, orokorrean, gehiegi aldatu. Edo bestela begiratuta, kuantitatiboki mugitu diren arren, norabide berean doazela. Gainera, gertatu diren aldaketak, esate baterako kale neurketakoak, nahiko mantso ari dira gertatzen; ez dira gizarteari loturiko aldaketak. Alegia, ezagutza gorantz azkar samar doan modura, erabilera oso mantso doa. Beraz, laburpen modura esan daiteke azken hiru hamarkadetan norabidea mantendu dela gizarte-aldaketa handirik gabe.

Esan bezala, ezagutzari buruzko datuak positiboak dira. Goraka doa, baina kontuan hartu behar da mende bat baino gehiagoko ibilbidea dagoela ezagutzaren alde lan egiten. Hernandezek bilakaera horren abiapuntua XIX. mende amaierako mugimenduan kokatzen du, noiz eta nazionalismo tradizionalak euskararen ezagutzaren ardura emakumezkoei egotzi zien. Garai hartan, umeei euskaraz hitz egiten erakutsi behar zitzaie aldarrikatu zen, hau da, euskararen ezagutza zabaltzeko hizkuntza-politika bat hasi zen. Hasiera hartan, emakume abertzaleen eskuetan geratu zen eginkizun hori, eta, ondoren, andereñoenetan. Beraz, euskararen ezagutzaren aldeko mugimenduak ibilbide luzea darama. Horregatik, hain zuzen ere, ikus daitezke orain emaitzak. Izugarritzko ekimena izan da; esan liteke herri bezala egin den apustu nagusienetakoa izan dela, non, zinez, energia, dirua eta lanesku asko inbertitu den. Eta azpi-

marratzekoa da ezagutzaren garrantzia. Izan ere, gaur egun biztanleriaren parte handi batek ezin izan zuen euskara eskolan ikasi, eta ikastekotan beste baldintza zailagoetan ikasi behar zuten. Eta gaur egun ikusten denean umeek zer-nolako aukera duten euskara eskolan ikasteko, aldaketa hori ondo baloratu behar da. Beraz, ahalegin berezia egin behar da ezagutza ziurtatzeko.

Gaur egun, alabaina, erabilera da kezka nagusia. Eta esan behar da hizkuntza-politikaren ikuspegitik erabilerearen ibilbidea laburragoa dela ezagutzarena baino. Gauza asko egin den arren, ez dira alderagarriak. Gainera, erabilerearen esparruan ez da norabide argi bat egon. Gatazka handi bat dago hor. Ze erabilera sustatu behar da? Batua? Euskalkia? Kultua? *Euskañola*? elkarrizketa mistoak? mundu guztiak erabili behar du euskara denetarako? Esan daiteke, gaur artean ez dagoela erabilera gidatuko duen norabide argi bat. Eta, gogoratu behar da ezagutzaren aldean elementu konplexua dela erabilerearena. Hau da, beste era bateko elementua da eta zalantzarik gabe, zailagoa ulertzeko, planifikatzeko edota neurtzeko. Ez da ahaztu behar, erabilerearen eragiten duten faktoreak asko direla eta horietako asko ez daudela hizkuntzarekin lotuta.

Egia da, bestalde, frustrazioa datorrela, maiz, datuak ikusi eta ezagutza altua eta erabilera baxua dela antzematen denean. Horri dagokionez, oso kontuan hartu behar dira azken urtean ikasi diren bi ideia: 1) Eskolak (bakarrik) ez du gizarte euskaldunduko eta 2) Ezagutzak ez dakar (halabarrez) erabilera. Halere, bi ekitate horiek ezagututa ere, ezagutza eta erabilerearen arteko lotura zuzena egiten jarraitzen dugu. Eta pentsatzekoa da, nahiz eta ezagutza, erabilera eta motibazioa elkar lotuta dauden, behar bada bakoitza bere baitan hartu behar dela azterketa-gai. Eta hiruki horren logika apurtuz, elementu bakoitzari begirada berezi bat eskaintzea. Horrela egin ezean, batere laguntzen ez duen frustrazioan inguratua egoteko arriskua dago.

Beraz, badiogu ezagutzak zoru bat jarri duela. Eta horrek lasaitasun pixka bat eman beharko luke erabilerearen inguruan pentsatzen hasteko. Esate baterako, aipa daitezke aztertu eta ulertu beharreko honako bi gertakari. Lehena, migrazioko fenomenoarekin lotuta, aztertzekoa da Gasteizen izan den bilakaera: 2011. urtean atzerrian jaiotako biztanleak 23.800 ziren, eta 2016an 28.000. Immigrazioko datuen igoera hori gertatu den arren, aipagarria da hiriburu horretan euskararen Kale-erabilerak gora egin duela.

Aipagarria den bigarren fenomeno haurren arteko erabilereari dagokio. Izan ere, dirudienez, haurren arteko euskararen erabilerean aurreikusi ez

Hizkuntza-politikaren ikuspegitik erabilerearen ibilbidea laburragoa da ezagutzarena baino. Esparru honetan ez da norabide argi bat egon: Ze erabilera sustatu behar da? Batua? Euskalkia? Kultua? Euskañola? elkarrizketa mistoak? mundu guztiak erabili behar du euskara denetarako?

**Haurren arteko
euskararen
erabileran
aurreikusi ez den
jaitsiera gertatu
da. Harrigarria
da joera hori,
jakina denean ia
haur guztiak
euskalduntzen
ari direla.
Horrek, zinez, zer
pentsatua
ematen du.**

den jaitsiera gertatu da. Harrigarria da umeen hizkuntza-portaeretan neurtutako joera hori, jakina denean ia haur guztiak euskalduntzen ari direla. Horrek, zinez, zer pentsatua ematen du.

Mahaira bildutako azken ideia batzuk ere ekarri nahi izan ditugu artikulu labur honetara, neurri batean behintzat, etorkizunari begirako proposamen modura bildu zirenak.

Etorkizun hurbilean lehentasunezko eragin-esparruak

Euskararen erabilera sustatzeko bideetan eta moduetan eragiteko baliagarri izan daitezkeen ideia nagusiak honakoa dira:

- Alde batetik, euskararen irakaskuntza-moduan arreta berezia jartzeko garaia dela azpimarratu da. Euskararen ahozkoaren alderdian lanketa sakona ezinbestekoa da momentu honetan, izan ere, esan daiteke hizkuntza %97an ahozkoa dela. Gaitasun funtzionalak bermatu behar dira, eta orain artean, eskolak eremu formaleko euskararen irakaspenean jarri du bere lehentasuna, eta ez eremu informaletakoan. Eta, eremu ez formaletako gaitasun mugatuak garbi asko oztopatzen du euskararen erabilera.
- Ideologia bat osatzen ari da esaten duena euskara ikastea eta erabiltzea eremu formalean ondo dagoela, erakundeak horren aldekoak direlako, baliabideak dituztelako eta bertan lan egiteko behar delako. Beraz, badu garrantzia horrek. Beste alde batetik, orokortua dago euskaraz hurrekin egitea ondo dagoela esaten duen pentsamendua. Horrela, garbi ikus daiteke pentsamendu horrek ez duela euskararen erabilera handiagoa izaten laguntzen, ez esparru informaletan, ez eta haur eta helduen arteko harreman horretatik harago ere.
- Biziberritze prozesuetan Administrazioak esku-hartze zuzena egin dezake eremu publikoko hainbat esparrutan: administrazioan, eskolan, hainbat hedabidetan. Eta hori posible da gizarte-mugimenduaren babesa dagoelako eta baliabide ekonomikoak dituelako. Orain, ordea, horiekin batera erronka handia eremu hurbil eta informaletako erabileran dago, harreman-mailan. Eta eremu horretan interbentzioa nabarmen zailagoa da.
- Interbentzio eta plangintza publikotik harago, hiztunek erabaki behar dutenean hizkuntza eremu hurbilean erabiliko duten ala ez, hor esku-hartzea (plangintza) askoz zailagoa da eta behetik gora etortzea ezinbestekoa: erakunde publikoek lagundu beharko dute baina jendearen desiotik ez badator aldaketa hori oso zaila izango da.

Ezagutza orokorraren gunea eta pertsonen nortasuna egituratzen den espazioa izanik, Unibertsitatean euskarak duen lekuaz

- Euskara erdigunean dago HUHEZI-ren kasuan. Diskurtsoetan al-daketa bat dago, ordea. Ikasle batzuk euskararen erabilera erabat instrumentala egiten dute: ikasten dute lana nahi dutelako. Gogoratu behar da, hori bazegoela lehen ere, baina, orain, halakoen kopurua nabarmenki handiagoa da. Eta argi xamar ikusten da euren bizitzetan ez dutela euskara erabiltzeko asmorik.
- EHUko Antropologiako departamentuan, oro har, ikasleak oso euskaldunak dira. Irakasle batzuk kezkatuta daude egoerarekin baina azken bi edo hiru urteetan oso esperientzia interesgarria egiten ari dira. Gradu 4. mailan, “hizkuntza eta antropologia” gaia eskaintzen da. Hasieran eztabaida izan zen zein hizkuntzatan irakatsi, eta erabaki zen euskaraz emango zela gaia. Aldi berean, ordea, gaztelaniako ikasle-leen presentzia bultzatu nahi zen. Soluzio modura ikasleekin hitz eginenez, talde misto bat sortzen zen urtero euskaraz eta gaztelaniaz ikasi dutenak nahastuz. Eta, esan behar da oso emaitza onak lortu direla.
- Deustuko Unibertsitateari dagokionean, esan behar da gehiago egin daitekeela modu esplizituan, momentuz egiten dena baino. Balioak transmititzeak garrantzi handia du, eta esparru horretan, aniztasunarekiko errespetua kontuan hartzen den arren, horren baitan, gehiago landu beharko litzateke euskararekiko balioa. Baina hori maiz irakasleen esku geratzen da ez dagoelako apustu instituzional argirik, nahiz eta badauden esperientzia interesgarriak EHUko Antropologian aipatu direnen antzekoak.

Unibertsitateak lan-munduan euskararen erabilera sustatzeko duen arduraz

- HUHEZI fakultateak badu ibilbide bat lan-munduan euskararen erabilera sustatzeko ekimenetan. Esate baterako fakultate horretan sortu zen EMUN aholkularitza, kezka soziolinguistiko bati erantzunez. Eta esan daiteke emaitza oso ona dela, lan-munduko errealitatean zuzenean eragiteko gaitasuna duelako eta 20 urte igaro ondoren lanean jarraitzen duelako. Nolanahi ere, oso kontuan izan behar da zein den errealitatea. HUHEZI fakultatean irakasle euskaldunak formatzen dira, baina ezaguna da D ereduko ikastetxe askotako klaus-trotan gaztelania dela harreman-hizkuntza. Beraz, unibertsitatea saiatzen da irakasle euskaldunak lan-merkatura hurbiltzen eta, bertan, erabilera mugatzen duen kristalezko sabai batekin egiten dute topo. Beraz, hor beste nonbaitetik eragitea garrantzizkoa izango da.

Euskararen irakaskuntza-moduan arreta berezia jartzeko garaia da.

Hiztunek erabaki behar dutenean hizkuntza eremu hurbilean erabiliko duten ala ez, esku-hartzea askoz zailagoa da eta behetik gora etortzea ezinbestekoa: erakunde publikoek lagundu beharko dute baina jendearen desiotik ez badator aldaketa hori oso zaila izango da.

***Ikasle batzuk
euskararen
erabilera erabat
instrumentala
egiten dute (lana
nahi dutelako).
Hori bazegoen
lehen ere, baina,
orain, halakoen
kopurua
nabarmenki
handiagoa da.
Eta argi xamar
ikusten da euren
bizitzetan ez
dutela euskara
erabiltzeko
asmorik.***

- Euskal Herriko Unibertsitateari dagokionez, asko dago egiteko. Baina bada inpresioa kezka zabaltzen ari dela: Euskara Errektoreordetza hor dago, baina erabileraren inguruko kezka orain pizten eta zabaltzen ari da, oso nabarmena delako. Berez EHU erakunde erraldoia da, errealitate askotakoa, baina orain abiatzen ari da bidetxo bat euskararen erabileran eragiteko aukerak sortzeko bidean.
- Deustuko Unibertsitatearen ikuspegitik azpimarratzen da unibertsitatearen zeregina lanean ondo arituko diren profesionalak trebatzea dela. Zentzu horretan unibertsitateko ikasle horiek laneratzen direnean euskaraz lan egiteko gai izango diren edo ez da Deustuko Unibertsitatearen kezka nagusia. Baina unibertsitateek erantzukizun handia dute horretan, eta hori kontuan hartuta haien hizkuntza-politika berrikusi beharko lukete.

• • •

Markoa, argazkiak, kristala

Garikoitz Goikoetxea

SARRERA

Gizarte eragileek zer interpretazio egiten duten, hiru solaskide mahaian: Iker Salaberria, Euskararen Gizarte Erakundearen Kontseiluko Ildoen arduraduna; Mertxe Mugika, AEK-ko koordinatzaile nagusia; eta Iker Martinez de Lagos, Euskaltzaleen Topaguneko komunikazio arduraduna. Ez dituzte ustekabean harrapatu inkesta soziolinguistikoak eta kaleko erabileraren neurketak ekarritako datuek, aurreko joerarekin bat datoz eta. Baina badute kezka, baldintza soziolinguistikoak nola aldatu. Aldaketa ildo batzuk jarri dituzte mahai gainean.

Euskararen biziberritzea zer norabidetan sartua dagoen berretsi dute 2016ko ikerketek: Euskal Herriko seigarren inkesta soziolinguistikoak eta kaleko erabileraren zazpigarren neurketak. Egoera marraztu dute zenbakitan. Marko orokor bat, Euskal Herri osokoa: euskaraz dakien jende gehiago, erdal elebakar gutxiago, euskararen aldekotasan handiagoa, baina erabilera trabatua. Markoaren barruan, kolore desberdineko argazkiak: tokian-tokian, egoera eta norabide desberdina du euskararen egoerak. Eta, markoari lotuta, argazkien gainean, kristala: egoera behatzeko modua, etorkizunerako norabidea argitzeko ezina.

MARKOA: JOERAREN BAIEZTAPENA

I Ezustekorik gutxi ekarri dute inkesta soziolinguistikoak eta kaleko erabileraren neurketak: gutxi-asko, aurreko urteetan agertutako norabideak baieztatu dituzte. “*Déjà vu* modukoa izan da: espero ahal ziren datuak eta joerak dira”, azaldu du Iker Martinez de Lagosek, Euskaltzaleen Topaguneko komunikazio arduradunak. Markoaren lau erpin seinala litezke bi ikerketa horien ondorio nagusizat. Bat: gero eta euskal herritar gehiagok dakite euskaraz (%28), batez ere gazteen artean, eta erdal elebakar gutxiago dago, nahiz eta oraindik ere gehiengoa diren (%55). Bi: gehienek etxetik kanpo ikasi dute euskara, eta erosoago egiten dute erdaraz. Hiru: euskararen aldeko jarrera dute gehienek, eta inoiz baino txikiagoa da aurkakotasuna. Eta lau: erabileran ez da aurrerabiderik nabari, etxeko erabilera bere horretan dago eta kalean jaisten hasi da.

Marko orokor bat, Euskal Herri osokoa: euskaraz dakien jende gehiago, erdal elebakar gutxiago, euskararen aldekotasan handiagoa, baina erabilera trabatua.

Gogoeta eta autokritika
«asko eta ondo»
egin du euskalgintzak.
«Eragin dugu, bai, baina ez behar beste».
Hiru motibo:
gizarte aldaketak, eragilean eta administrazioen arteko harreman hotza, eta eman beharreko mezuari buruzko ikuspegi bateraturik eza.

Joerak ez dira orain agertu bat-batean. Euskara biziberritzeko bidea geldialdi batean sartua ote den, aurreko urteetatik dator kezka; ezagutzan, bai, pausoak ageri direla urtez urte, baina beste eremu batzuetan aurrera egin ezin bat iritsi ote den. Kaleko erabileraren datuek geldialdi hori erakutsi zuten aurreko bi neurraldietan, eta azkenekoan jaitsieratxo bat agertu da, neurketa egiten dutenetik lehen aldiz. Ezinegona eragin du. “Frustrazio sentsazioa” ere bai, Martinez de Lagosen ustez. Euskalgintzan dabilzan eragileen artean sentsazio ezkorrak zabaldu samar daude aspaldian: espero izandako emaitzak ez direla iritsi, jarritako helburuak ez direla betetzen ari, ametsak urrun daudela. “Ohartzen hasita gaude kuantitatiboki emaitzak ez direla nahiko genituzkeen bezain onak”, dio, adibidez, Topalabea taldearen *Berrikasi eta berrikusi* txostenak (2015). Kuantitatiboki ere agertu du beherakada kaleko erabileraren azken neurketak. “Orain artekoa baieztatu dute datuek: zerbait ez gara ari ondo egiten”. Mertxe Mugikaren iritzia da hori, AEKren koordinatzaile nagusiarena. “Baina ez dugu erori behar biribilgunean bueltaka jarraitzera: har ditzagun neurriak”.

Biribilgunearen ideia makina bat aldiz aipatu dute azken urteetan. Bada denbora gogoeta prozesu betean murgilduta daudela euskalgintzako eragile ugari: Kontseiluak egin du barne gogoeta bat, Topagunearen altzoan jaio zen *Berrikasi eta berrikusi* dokumentua, EHE Euskal Herrian Euskaraz-ek *Euskal Herri euskaldunari ateak ireki* agiria landu du, Euskararen Aholku Batzordeak *Eta hemendik aurrera zer?* dokumentua adostu du Eusko Jaurlaritzaren ekimenez... *Euskara irabazteko bidean* liburuan jasoak daude gogoeta eta iritzi horiek.

Gogoeta eta autokritika “asko eta ondo” egin du euskalgintzak, Topaguneko ordezkariaren ustetan. “Gehiegizko zartakoak ere bai batzuetan”. Hutsune bat baino gehiago aipatu dituzte eragileek. Bat seinalatzekotan, zera: eragile lana, akuilu izatearena, kamustua dagoela. “Eragin dugu, bai, baina ez behar beste”, aitortu du Kontseiluko Ildo arduradunak, Iker Salaberriak. Hiru motibo aipatu ditu: gizarte aldaketak, eragilean eta administrazioen arteko harreman hotza, eta eman beharreko mezuari buruzko ikuspegi bateraturik eza —“gaia problematizatzea ala mezu positiiboak ematea”—.

ARGAZKIAK: HURBILTZEKO ERA BAT

Marko barruan, argazkietan, ari dira mugimendu batzuk izaten. Euskal hiztunen argazkia berritu egin da: gazteagoak dira euskaldunak. Hara: 1991n, 65 urtetik gorakoena zen adin talderik euskaldunena —%28 ziren

euskaldunak—, eta, orain, 16-24 urtekoena —%55 dira euskaldunak—. Gaztetu egin da soslaia, beraz. Baina kontuan izatekoa da biztanleriaren egitura ere asko aldatu dela urteotan: gazte gutxiago dago, eta adineko gehiago. 50 urte baino gehiago dituzte Euskal Herriko biztanleen erdiek; hain justu ere, haienak dira adin talderik erdaldunenak. Haien pisua erabakigarria da hiztunen portzentajeak zehaztean: erdaldunen %60k 50 urte baino gehiago dituzte. Batez ere 34 urte baino gutxiagoko herritarren artean nabari da euskararen ezagutzaren goraldia, baina, haien pisu demografikoa ahula denez, ez da aski joera orokorra gehiago aldatzeko.

Baldintza soziolinguistiko horiek ikusita, gazteen artean ari dela euskaldunen ehuneko handitzen batez ere, aurrera egin ezin bat nabari du Sa-laberriak: “Belaunaldi berriak erdaldundu egiten dira gizarte bizitzan sartzean”. Alegia, nahiz eta euskaldunak gero eta gehiago diren gazteen artean, gizarteratzen diren heinean erdarazko mundu batekin topo egiten dute. “Eta egoera sozialera egokitzen dira”. Dela aisian, dela familian, dela lan arloan. Erdarazko mundua.

Ezagutzari erreparatuta, gaztetu egin da argazkia, beraz. Eta beste ezau-garri batzuk hartu ditu. Duela 25 urte, bost euskaldunetik lauk euskara zuten lehen hizkuntza, eta, orain, erdiek; hiztun berrien proportzioa ia hirukoiztu egin da —%14tik %36ra—. Eta erraztasuna ere aldatu da: euskaldunen %45ek aitortu dute aiseago egiten dutela erdaraz —areago, 16-24 urterekin, %57k—. “Hezkuntzan apustu handia egin da. Ikusten da zertan geratu garen”, ohartarazi du Martinez de Lagosek. Ezagutza, bai, hedatu da belaunaldi gazteetan, baina badira hutsuneak ere: “Erraztasuna, atxikimendua... Eskola kanpotik heldu behar zaie gabezia horiei. Aisiaren esparrua askotan aipatzen dugu, adibidez”. Topaguneko ordezkariak badu kezka bat euskalgintzak eremu horretan duen rolaz, eragiletza lanarekin lotuta: “Geure espazioak sortu ditugu, baina sortuta daudenetan eragin dugu?”.

Ezagutzan badatoz pausoak, nahiz beste jite batera ari den zabaltzen euskara —bigarren hizkuntza gisa, hitz egiteko erraztasun mugatuarekin...—. Hori erabilerara eramatea da datozen urteetarako gako nagusia. Baina euskaraz ikasi duten milaka herritar (gazte) horiek zergatik egingo dute euskaraz? “Hori izango da etorkizuneko galdera izarra”, ohartarazi du Martinez de Lagosek. “Hautua egin beharko dugu euskaraz bizitzeko”. Ideia horri berari heldu zion, adibidez, Txerra Rodriguez soziolinguistak *Berria*-n Bizkaiko datuei buruz gogoeta egitean: “Lehenik eta behin, argi izan behar dugu aurrerantzean euskaraz egitea hautua izango dela Bizkai osoan, hautu kontzientea. Beraz, hautu hori elikatzeke jakiak beharko

Batez ere 34 urte baino gutxiagoko herritarren artean nabari da euskararen ezagutzaren goraldia, baina, haien pisu demografikoa ahula denez, ez da aski joera orokorra gehiago aldatzeko.

**Argi izan behar
dugu
aurrerantzean
euskaraz egitea
hautua izango
dela Bizkai
osoan, hautu
kontzientea.
Beraz, hautu hori
elikatzeko jakiak
beharko ditugu,
denetariko
jakiak, eta
bakoitzari
gustatzen zaiona
eman beharko
diogu, arraina
ala haragia,
barazkiak edo
koipea.**

ditugu, denetariko jakiak, eta bakoitzari gustatzen zaiona eman beharko diogu, arraina ala haragia, barazkiak edo koipea". Hautu horri begira, galera bat sumatu du Topaguneko kideak "transmisio kultural eta identitarioan".

Euskaraz egiteko hautu horri begira, kontzeptu bat jarri du oinarritzat Kontseiluko ordezkariak: erabilera erosoarena. Euskaraz egitea gauza erosoia izatea hiztunentzat. "Bi dimentsio ditu. Batetik, indibiduala, norberari lotzen zaiona: gaitasun egokia izan behar da euskaraz eroso aritzeko". Eta, datuek diotenez, euskaldunen portzentaje handia dago —gazteen artean, gehiengo— erraztasun hori gabe. "Bestetik, dimentsio soziala: elebidunen dentsitatea, euskaraz egitearen onarpen soziala, prestigioa...".

Euskaraz aritzeko aukerarekin lotuta, aztertzekoa da beste argazki bat ere: zer aukera eta bultzagarri dauden euskaraz egiteko. Zein eremutan ari den gora egiten euskararen ezagutza, zein testuingurutan, eta horrek nola eragiten dion euskara erabiltzeko zer aukerari. Egoera ahulena duen eremuetan ari da euskara aurrerapauso handienak ematen, gehiengo erdal elebakarra den lekuetan, eta horrek, jakina, erabilera zailtzen du, "dimentsio soziala" kontuan hartzen bada —eta, areago, "dimentsio indibidualean" ere eragiten du, erabilerarik ezak gaitasuna kamusten baitu—.

Bilbokoa da argazki hori, adibidez. Euskaldunen portzentajea hazten ari da urtez urte, baina oraindik gutxiengo dira euskaraz dakitenak (%19), eta gehiengoak ez du euskara ulertu ere egiten (%60). Euskaraz dakiten bilbotar gehienak hiztun berriak dira (%91), eta aiseago moldatzen dira erdaraz —hamar euskaldunetik bakarrak egiten du euskaraz errazago—. Erabilera erosoia egiteko ezintasun handiak, beraz.

Euskal herriko hirigune nagusia da Bilbo Handia. Handia. Euskalgintza nabari ote da? "Euskalgintza badago. Baina beste gauza bat da zer inbertsio egiten duen euskalgintzak Bilbon", ohartarazi du Martinez de Lagos. Ezintasunak sumatzen ditu Mugikak ere: "Momentu jakin batzuetan heltzen gara. Proiektu sakabanatuak daude". Bilbon euskara ikusten ote den, hori dute kezka eragileek. Asko aldatu da hiria aurreko urteetan. "Bilboren eraldaketan ez da zaindu hizkuntzaren gaia", Topaguneko ordezkariaren ustetan. Gaztelaniaren alboan, euskara ez, ingelesa ari da leku handia hartzen, Martinez de Lagosen eta Mugikaren esanetan.

Euskaldunak badirela erakustea, euskara badela agertzea. Hori da, eragileen ustez, erronka nagusia Bilbon —eta ezaugarri horretako eremuetan,

euskaldun gehienak bizi diren tokietan, beraz—. “Bilbon estrategia bat behar dugu euskaldunak ikusarazteko”, dio AEK-ko arduradunak. Euskaldunak trinkotzea da euskalgintzaren egiteko nagusia orain Bilbon, Topaguneko ordezkariaren esanetan: “arnasgune funtzionalak” sortzea. Deustuko Unibertsitateak 2016an aurkeztu zuen hiztun berriei buruzko azterketan —*Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak*— bistan jarri zuten horrelako tokiek euskaldunentzat zer garrantzi duten euskaldun dentsitate baxuko eremuetan.

Arnasgune geografikoena da, hain justu, kezka iturri nagusietako bat euskalgintzan: atzerapausoak nabari direla euskara hizkuntza nagusia den eremuetan. Hori berretsi dute inkesta soziolinguistikoak eta kaleko erabileraren neurketak. Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako laugarren gune soziolinguistikoa aintzat hartuta —euskaldunak %80 baino gehiago diren udalerriak—, hara: 1991ko inkestan, %88k adierazi zuten batik bat euskaraz aritzen zirela; 2016an, %79k. Kaleko erabileraren neurketari begiratuta, hona: 2006an, %68 entzun zituzten euskaraz, eta 2016an, %65 —1989an, %62—. Etxeko erabileran ere nabari da apaltzea, mapa soziolinguistikoak aztertuta.

Faktore batek baino gehiagok eragin dute arnasgune geografikoen ahultze horretan, baina bistakoa da biztanle mugimenduek zuzeneko zerikusia izan dutela. Hartzen bada laugarren gune soziolinguistikoan euskaraz badakitenen erabilera aitortua, nabarmen hobea da datua: %95ek euskaraz egiten dute maizenik —1991n, %97k—. Biztanle mugimenduen eragina erakusten du, baita ere, laugarren gune soziolinguistikoan euskararen ezagutza jaitsi izanak. Erdaldun gehiago dago eremu horietan.

Bi argazki desberdin, bi joera desberdin, hortaz. Eremu erdaldunagoetan, areagotzen ari da ezagutza, batez ere gazteen eskutik, baina erabilera tratatuta dago. Eremu euskaldunagoetan, jaitsi egin da ezagutza, eta erabilera ere bai. Joera desberdinak, neurri desberdinak eskatzen dituztenak. “Lekukotu dira politikak”, nabarmendu du Salaberriak. Arnasgune geografikoei dagokienez, badu kezka bat Martinez de Lagosek: “Ez dakit herri horietan hausnarketa egin ote den gertatzen ari denaz”.

Badu lana euskalgintzak, beraz. Nola dago, baina, euskalgintzaren beraren argazkia? Gazteen artean euskararen ezagutza nabarmen areagotzen ari den honetan, euskalgintzaren jarduna iristen ote da gazteengana? Eta gazteak euskalgintzara? Mugikak uste du eragileek badutela lana “erakargarriago” izaten. Eragile ugariaren jarduteko moduetatik urrun daude gazte sektore asko; bilera amaigabeak, desordutan... “Euskalgintzan ere

Euskaraz dakiten bilbotar gehienak hiztun berriak dira (%91), eta aiseago moldatzen dira erdaraz —hamar euskaldunetik bakarrak egiten du euskaraz errazago—. Erabilera eroso egiteko ezintasun handiak, beraz. Bilbon estrategia bat behar dugu euskaldunak ikusarazteko.

**Euskal Herri
osorako
egitasmoa
aurkeztu zuten
Euskaltzaleen
Topaguneak eta
Eusko
Jaurlaritzak
2017ko Udaltop
jardunaldietan:
2018an, erabilera
areagotzeko
proiektu bat,
Baietz 11 egun
euskaraz
elkarrekin!
Lelopean;
2019an,
erakundeei
begirako
Erakunde
bakoitzean
praktika sozial
berriak erraztuko
dituen neurri
bat.**

betiko jende asko dago”, ohartarazi du AEK-ko arduradunak. “Gazteei protagonismo handiagoa eman behar diegu”. Esperientzia batzuk probatzen ari dira. Araban, adibidez, 2016an egin zuten esperimentu bat, euskalgintzatik at euskararen alde lanean ari diren gazteak bilduta. Hain justu, Topaguneko ordezkariak uste du hori dela bideetako bat, “autoeraketarena”.

KRISTALA: NOLA BEGIRATU ARGAZKIEI

I
Hori da egoera soziolinguistikoa. Erabileran ageri den geldialdia ikusita, eragileek ondo gogoan dute 2011ko neurketaren ondoren Soziolinguistika Klusterrak ohartarazitakoa: harik eta baldintza soziolinguistikoak aldatu arte, goia joa izango zela erabilera. Beheraka hasi da kaleko erabilera orain. “Kezkatzekoa da”, ohartarazi du Kontseiluko ordezkariak. “Orain bost urte esan genuen baldintza soziolinguistikoak aldatu behar ditugula. Ari gara”, erantzun du Martinez de Lagosek. Datuei begiratuta, ez da emaitzarik nabari. “Herrietan, hala ere, ari da ilusio pizte bat sortzen”.

Azken pare bat urteetan egindako esperimentuek ekarri dute berritasun aire bat euskalgintzara. Lutxo Egiak piztu zuen lehen txinparta, Bilbon, 2015eko ekainean. Igaro berri zen 19. Korrika, *euskahaldun* leloarekin, eta ahalduntze ariketa bat egin zuen Egiak hilabetez: “hizkuntza hegemoni-koa ahaztuta”, erabat euskaraz egiteko hautua. Gogoeta eragin zuen hainbat eremutan. Donostiako Egia auzoan hartu zioten lekukoa 200 lagunek 2016ko urtarrilean: astebeteko txandetan banatuta, konpromisoa hartu zuten astebetaz euskaraz bizitzeko. Atzetik etorri ziren beste hainbat herri ere: Agurain, Hernani, Astigarraga, Añorga, Arrigorriaga... Lasarte-Orian egin dute orain arteko aktibazio egitasmorik handiena, *Irten armairutik* leloarekin, 1.300 herritarren parte hartzearekin. Arrakastatsutat jo dituzte egitasmo horiek. Lasarte-Oriakoaren datuak har daitezke adibidetzat: euskaraz egiteko konpromisoa hartu zutenen erabilera %62koa zen proiektuaren aurretik; abian zela, %84koa; eta bukatu eta hiru hilabetera, %81ekoa. Hogei puntu hazi dute erabilera, hortaz. Ezagutzan eta ulermenean egindako pausoak ikusita, argazkiei bestela begiratzeko modua ekarri dute egitasmo horiek. Beste kristal bat.

Proiektua zabaldu egin nahi dute: Euskal Herri osorako egitasmoa aurkeztu zuten Euskaltzaleen Topaguneak eta Eusko Jaurlaritzak 2017ko Udaltop jardunaldietan, izenburu honekin: *Euskarak 365 egun: hizkuntza-ohiturak eta gizarte-aktibazioa Euskal Herrian eta elkarrekin lantzeko proposamen berria*. Aktibazioarena “lan ildo bat” izatea nahi dute. Bi jomuga zehatz ezarriak dituzte, hala ere. Batetik, 2018ko azaroaren 23tik abenduaren

3ra, erabilera areagotzeko proiektu bat, *Baietz 11 egun euskaraz elkarrekin!* lelopean; bestetik, 2019an, erakundeei begirako *Erakunde bakoitzean praktika sozial berriak erraztuko dituen neurri bat*.

Herriz herri egindako proiektuak ditu oinarri Euskal Herri osorako proposamen horrek. Oinarri teoriko gisa, Aldahitz egitasmoa da nabarmentzekoa, Soziolinguistika Klusterra garatzen ari dena, Pello Jauregiren zuzendaritzapean, lan arloko hizkuntza ohiturak aldatzeko. Bi ezaugarri nabarmendu ditu Martinez de Lagosek, Topaguneko ordezkariak. “Batetik, proiektu kolektiboa da”. Taldea du ezaugarri: erronka kolektiboa da, taldearen babesean egiten dena, nahiz eta hiztun bakoitzari eskatzen dion euskararen aldeko konpromisoa. “Bestetik, hiztun guztiei ematen zaie funtzio bat”. Bi rol zehaztu dituzte: batetik, *ahobizi*, ahal den guztietan euskaraz egiteko konpromisoa duen euskal hiztuna; bestetik, *belarriprest*, euskaraz ulertu behintzat egiten duen herritarra, eta konpromisoa hartzen duena euskaraz egiten dion hiztunari oztoporik ez jartzeko.

Ez die, beraz, zama osoa euskal hiztunei uzten: hiztun pasiboei ere eskatzen die jarrera bat hartzeko, euskarazko elkarrizketak ez oztopatzeko. Ezagutzaren eta ulermenaren gorakada dute oinarri asmo horiek: Euskal Herria oro har hartuta, euskara ulertu gutxienez egiten dutenak %45 dira —inkestak soziolinguistikoko datua da hori: datu aitortua, 16 urtetik gorako herritarrena—. Zenbat eta adin gazteagoa, gehiengo da euskara ulertu gutxienez egiten dutenena, eta erdal elebkarrena, gutxiengo. Gipuzkoan, hiru herritarretik bik ulertu behintzat egiten dute euskara.

Aktibazioaren ildo horrek indar handia hartu du euskalgintzaren barruan; nolabait ere, ekarri du euskalgintzako eragileen euren aktibazio bat ere. Mugikak, hala ere, ohartarazi du erabileran egituraz eragiteko behar dela ezagutzan aurrera jarraitu: “Euskal herritarren %55 erdaldunak dira oraindik. Erabileran eragiteko, ezinbestekoa da hor lan egitea”. Proposamen zehatz bat jarri du mahai gainean AEK-ko arduradunak: “Euskarazko B2 mailara arteko plan nazional bat behar dugu”. Euskara ikasteko doakotasunari buruzko eztabaida pil-pilean dagoelarik jarri du proposamen hori mahai gainean AEK-k: Eusko Jaurlaritzak helburuen artean ezarria du B2ra arte maila gainditzen dutenei matrikularen gastu osoa ordaintzea. Tituluen gaiarekin agertu du kezka bat Mugikak: erdiguneegian ez ote den jarri mailak egiaztatzea, erabilerari begiratu ordez. Helduen euskalduntzean indar egitea ezinbesteko dela berretsi du Salaberriak ere: “Helduek dute protagonismoa gizartean. Gazteak, gainera, demografikoki ahul daude”.

Proiektuak ez die zama osoa euskal hiztunei uzten: hiztun pasiboei ere eskatzen die jarrera bat hartzeko, euskarazko elkarrizketak ez oztopatzeko. Ezagutzaren eta ulermenaren gorakada dute oinarri asmo horiek.

***Etorkizuna
argitzen
pixkanaka ari
dela uste dute
eragile gehienek.
Ezinikusiak ari
direla gainditzen.
Elkarlanerako
deiak sekula
baino indar
handiagoa hartu
du
euskalgintzaren
eta erakunde
publikoen arteko
harremanei
dagokienez.***

Erabilera areagotzeari begira, beste puntu bat: hizkuntzaren prestigioa. Pisuzko faktorea dela uste du Kontseiluko ordezkariak. Horrekin lotuta, Martinez de Lagosek dio inportantea dela aktibazio proiektuak erakundeen babesa edukitzea. Tokian tokiko egoerara egokitzea ere bai: “Progresibotasuna garrantzitsua da, marko orokor baten barruan”.

Kristala garbitzen, etorkizuna argitzen pixkanaka ari dela uste dute eragile gehienek. Ezinikusiak ari direla gainditzen. Elkarlanerako deiak sekula baino indar handiagoa hartu du euskalgintzaren eta erakunde publikoen arteko harremanei dagokienez. “Ari gara pausoak ematen”, adierazi du Mugikak. “Aurrera egiteko aukera handiak ditugu benetako elkarlanerakin”. Ikusten ditu horretarako zimenduak. Bada euskalgintzako eragileek bereziki nabarmendu duten gai bat: aitortzarena. Ez dutela erakunde publikoen partetik aitortua sentitu urteetan egin duten lan eskerga. Hori aldatzen hasia dela uste dute.

Urratsak nabari direla dio Martinez de Lagosek ere. “Erakunde publikoekin ez ezik, beste eragile batzuekiko harremanetan ere bai”. Uste du euskalgintzaren jardunean badagoela beste zeregin bat ere: beste eremu batzuetara iristea. “Jende askok ez gaitu ezagutzen, eta ez dakite zer nahi dugun. Eta guk ere ez dakigu haiek zer nahi duten”.

Elkarlan hotsetan, ohar bat egin du Kontseiluko ordezkariak: “Elkarlana ez da helburua. Egokia da, baldin eta aurrera egiten lagunduko badu”. Beste kontzeptu bat jarri du: “Konplizitatea behar dugu. Desadostasunei beldurra izan gabe”. Markoari eta argazkiei desberdin begiratu ahal izatea, horrekin kristalak dar-darka jarri gabe. ●